

AZ ERDŐ

AZ 1862-BEN ALAPÍTOTT ERDÉSZETI LAPOK 119. ÉVFOLYAMA

1984. ÁPRILIS • XXXIII. ÉVFOLYAM • 4. SZÁM

TARTALOM

<i>Dr. Várhelyi István:</i> Vállalatközi munkamegosztás és együttműködés lehetőségeiről	141
<i>Gáspár Hantos Géza:</i> Az erdőtervezés új rendszere	145
<i>Szántó Gábor:</i> Idős fák, öreg erdők	149
<i>Gurisatti Gábor:</i> A RATH vermélőgép a gyakorlatban	155
<i>Virágh János:</i> Nemesített akácfaajták szaporítása Mikebudán	157
<i>Dr. Csötönyi József:</i> A nem telepített munkahelyek koncentrációja	161
A gödöllői árbocakác kísérlet értékelése (<i>Bujtás Zoltán</i>)	164
<i>Dr. Rédei Károly:</i> A közönséges és az árboc jellegű akácos faállomány szerkezetének vizsgálata	166
<i>Szántó András:</i> A faapríték energetikai hasznosítása a Balatonfelvidéki EFAG-ban	170
<i>Balogh Zoltán:</i> Műszaki fejlesztés a jövő tükrében	173
100 éves „Vidéki levél” II. <i>Dr. Nagy László</i>	178
Számítástechnika a középfokú erdészképzésben (<i>Antal József, Rónai Ferenc</i>)	179
<i>Címkép:</i> Gépi ültetés a Mátrában	
<i>A háttálon:</i> Talajelőkészítés a Pilisben	
(Foto ERTI, Körmeny T. felv.)	

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Д-р И. Варгей:</i> Возможности распределения труда и сотрудничества между предприятиями	141
<i>Г. Гаушпар-Гантош:</i> Новый метод проектирования леса (лесоустройства)	145
<i>Г. Санто:</i> Старые деревья — пожилые леса	149
<i>Г. Гурицатти:</i> Машина RATH для уковки семян на практике	155
<i>Й. Вираг:</i> Размножение отселектированных сортов акации белой в Микебуда	157
<i>Д-р Й. Чётёни:</i> Концентрация не фиксированных мест работы	161
<i>З. Буйташ:</i> Оценка опыта по выращиванию акации белой — мачтовой в Гэдэллэ	164
<i>Д-р К. Рэду:</i> Сопоставление структур насаждений акации белой обыкновенной и с мачтовым характером	166
<i>А. Санто:</i> Энергетическое использование стружек древесины в лесном хозяйстве Балатонфельвидек	170
<i>З. Балог:</i> Техническое развитие в зеркале будущего	173

CONTENTS

<i>Várhelyi I.:</i> Possibilities for the inter-company division of labour and cooperation	141
<i>Gáspár-Hantos G.:</i> The new system for making forest management plans	145
<i>Szántó G.:</i> Old trees and aged forests	149
<i>Gurisatti G.:</i> Working with the RATH pitting machine in the forestry practice	155
<i>Virágh J.:</i> Raising of bred black locust seedlings in the Mikebuda forest nursery	157
<i>Csötönyi J.:</i> Concentration of changing places of work	161
<i>Bujtás Z.:</i> Results of an experiment with shipmast black locusts at Gödöllő	164
<i>Rédei K.:</i> A comparison of the stand structure characteristics of common and shipmast black locust stands	166
<i>Szántó A.:</i> Utilization of wood chips for energy production in the Balatonfelvidék State Forest Enterprise	170
<i>Balogh Z.:</i> Future perspectives for technical development	173

AZ ERDŐ

Az Országos Erdészeti Egyesület kiadványa. Szerkeszti: dr. Solymos Rezső. A szerkesztőség címe: Budapest V. Kossuth L. tér 11. Levélcím: Budapest, Pf.: 1., 1860 MEM. EFH. Kladja: a Lapkiadó Vállalat, Budapest, Lenin krt. 9–11. Levélcím: Budapest, Pf.: 223., 1906. Felelős kiadó: Siklósi Norbert. Kapják: az Országos Erdészeti Egyesület tagjai; előfizethető még: a Posta Központi Hírlapiroda (Budapest, József nádor tér 1., 1900) és a lapterjesztéssel foglalkozó egyes postahivatalok útján. Előfizetési díj egy évre: 180,— Ft, félévre: 90,— Ft, egyes szám ára: 15,— Ft. Külföldön terjeszti: a „Kultúra” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat (Budapest Pf.: 149. H—1389). Az évi előfizetés ára: 7 dollár.

Révai Nyomda Egri Gyáregysége, Eger, 84. 1081. Igazgató: Horváth Józsefné dr.

Index: 25 508

HU ISSN 0014—0031

VÁLLALATKÖZI MUNKAMEGOSZTÁS ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS LEHETŐSÉGEIRŐL

DR. VÁRHELYI ISTVÁN

Agazatunkban is a többszektorúság, a többféle gazdasági el- különültség a jellemző. Ezért a különböző erdőgazdálkodók (pl. államerdészeti és mezőgazdasági erdőgazdálkodók) közötti együtt- működéshez a munkamegosztás, a kooperáció kiszélesítésének keresése egyre nagyobb jelentőségű feladat. A kölcsönös előnyök alapján megvalósított együttműködés ugyanis elősegítheti a ka- pacitások ésszerűbb, jobb kihasználását és a makroökonómiai ha- tékonyság csökkenésének mérséklését, megállítást, majd javítá- sát. Az eszközhatékonyság ugyanis erősen csökkenő tendenciát mutat. (1960—70. között 76%-ra; 1970—80. között pedig nagyobb mértékben, 61%-ra esett vissza.)

Az erdőgazdálkodók (vállalatok) kölcsönös előnyökön alapuló együttműkö- désével lehetséges a meglévő erőforrások (tárgyi — pl. gépi kapacitások —, személyi) ésszerűbb, racionálisabb hasznosítása. Ehhez szükséges, hogy a gaz- dasági együttműködés keretében minden, erdővel-fával foglalkozó gazdasági szervezet csoportérdekeit is figyelembe véve, a népgazdasági érdek szolgálá- tának irányába orientáljunk. A közös érdekkeltségen alapuló együttműködés az erdészet fejlődését is előmozdítja és elősegítheti a műszaki haladást. Sőt az összes erdőgazdálkodó szervezet gazdálkodása színvonalbeli különbségét mérsékli, a kiegyenlítődést (az elmaradás bepótlását) mozdítja elő.

A kölcsönös előnyökön alapuló együttműködésben például az *erdő- és fa- feldolgozó gazdaságok* (állami erdészet) *előnye* a kapacitások jobb kihaszná- lása; míg a *mezőgazdasági üzemek* és más erdőgazdálkodó szervezetek *előnye* a faanyag szakszerű választékolásából adódó eredménytöbblet, a korszerűbb technika alkalmazásának (beszerzésének), az ipari fafeldolgozás megvalósi- tásának alacsonyabb költsége, a teljes beszerzés helyett részarányos hozzá- járulás (ill. bérleti díj) formájában. Végül a *népgazdaság előnye*, hogy a drága gépi kapacitásoknak országosan javul a kihasználtsága, a hatékonyságromlás megállítható, sőt a hatékonyság javítható, emelhető is. Ezáltal a többszektorú- ság (állami, szövetkezeti) mögé rejtett problémának a megoldása, illetve lé- nyeges csökkenése is lehetséges.

Az együttműködés általános alapja

Hazánkban a többszektorú erdőgazdálkodásban jelenleg bizonyos ellentmon- dásosság is tapasztalható. Az erdő- és fafeldolgozó gazdaságok (Eg.) meg- felelő üzemmérettel és bizonyos fejlettségű technikai színvonalal, a termelő- erők nagyobb fejlettségével rendelkeznek. Az erdőgazdaságnak viszont prob- lémat jelent a *korszerű technika* további beszerzése és hatékonyabb alkal- mazásának, foglalkoztatásának elérése, üzemeltetése. A mezőgazdasági üzemek (pl. tsz-ek) és egyéb erdőkezelő szervek esetén még csak kezdeti színvona- lon beszélhetünk az erdőgazdálkodáshoz egyáltalán szükséges termelőerők,

illetve megfelelő technikai bázis kialakulásáról. A fejlettebb technikák, technológiák — az erdőművelési követelményeket is jobban betartó — megvalósulásához és együttes alkalmazásához tehát objektíve szükséges az erdőgazdálkodók közötti tartós együttműködés kialakítása.

A termelőerők között van, ami minden szektorban közös, ez pedig a *fa*, amellyel nekünk különösen (kis erdőszültségu országnak) szükséges ésszerűen gazdálkodni (azt termesztetni). Fontos sajátosság, hogy az újratermelési ciklus rendkívül hosszú (biológiai, természeti folyamat) és sok fatömegnek kell „készleten” lenni a fatermesztés, a folyamatos fatermelés során. (Marx is kitért erre — idézve Kirchhofot —, hogy az évi kitermelésnél 10—40-szer nagyobb élőfakészletet igényel és az egyszeri megtérülés is igen hosszú ideig tart.)

A cél tehát a rendelkezésre álló erőforrások jobb kihasználásával hozzájárulni a faszükséglet és az erdő immateriális javai, szolgáltatásai iránti igényeknek is magasabb szintű (minőségi) kielégítéséhez. (Ez elérhető *közvetve*, a belső és külső jövedelmezőség biztosításával, *közvetlenül*, a minőséggel és szélesebb, jobb választékkal stb.-vel.) A jelenlegi korlátozott gazdasági lehetőségek közepette az eszközigényesség emelkedésével (erdőgazdaság iparosodásával), csak kölcsönös előnyökön alapuló összefogással tudunk hatékonyabb erdőgazdálkodást folytatni, illetve valamennyi szektorban azt kialakítani.

Az együttműködés részterületeire vonatkozó egyes elképzelések

A fatermesztés területén: pl. társulásos alapon, a burkolt gyökérzetű szaporítóanyag termeléséhez közös *csemetekert* létrehozása, üzemeltetése.

Az *erdősítések ápolásához* pl. a helikopteres módszerek alkalmazása, illetve ahol arra nincs lehetőség, vagy túl sokba kerül, a saját munkák szüneteltetésekor a munkaerő kölcsönös átengedése (átcsoportosítása). Egyre időszerűbbé válik — megfelelő érdekeltségi alapon — a feladathoz igazodó gépsor és szakképzett munkaerő biztosításával is segíteni az erdőfelújítási, erdőtelepítési és erdőnevelési munkák szakszerű elvégzését. Míg a fakitermelés — m^3 -menyisége — 30%-kal, az erdőfelújítási munkák volumene közel 70%-kal növekedik az ezredfordulóig. Tehát nagyságrendileg eléggé növekednek a feladatok.

A *fakitermelés, -feldolgozás, -értékesítés területén* a fakitermelési munkák szakszerű végrehajtásának elősegítése, de ha ezt (pl. gépszolgáltatást) az erdőgazdaság végzi, akkor az az önköltségtérítésen túl az erdőgazdálkodás (tsz-i) erre vonatkozó tiszta jövedelméből is részesedjen; és fordítva is, a tsz szolgáltatás esetén, amikor erdőgazdaság részére történő munkaerő és az erőgépek stb. biztosításakor a tsz is az önköltségtérítés mellé kapjon bizonyos részt az elért tiszta jövedelemből. Vagyis mindez kölcsönös érdekeltségi alapon történjen.

A *fafeldolgozáshoz* — pl. az üzemhez közeli erdőkből, ahol fakitermelés történik — a faanyag kölcsönös átadása. A termelői ár mellett a korszerű és versenyképes, jó minőségű termékek realizálásából (esetleg exportból) képződő többletgyereség juttatása, illetve abból az arányoknak megfelelően kell osztozkodni.

A *műszaki fejlesztés, a műszaki ellátás területén* különösen szükségessé válik együttes erőfeszítéseket tenni. Így például az adott térségben (megyében, tájegységben) együttműködni a *technikai* elmaradottság fokozatos megszüntetése, a dolgozók rendszeres *továbbképzésének* megoldása, a szakképzettség növelése (az abszorpcióképesség fokozása), a dolgozók élet- és munkakörülményeinek javításához, a műszaki fejlesztés lehetőségeinek, feltételeinek kon-

centrálása érdekében. A fejlesztésben tehát még inkább elkerülhetetlen a közös érdekelttség kialakítása.

Az egyes fejlődési szakaszokban a társadalmi-gazdasági környezetből levezethető *mércerendszer* is változik és egy-egy szakaszban az erdőgazdaság *iparosításának* sikere nem a *technikai* elemek minden áron való szaporításától, hanem attól függ, hogy az adott szakaszban (annak mércerendszerén) a növekedési ütem, a munka technikai felszereltsége, a tényezők kombinációja, a technikai keresztmetszetek stb. milyen *társadalmi-gazdasági hatékonysággal* érvényesíthetők.

Nagyon lényeges, hogy a technika, technológia ne csak *új*, hanem *gazdaságos* is legyen. A fejlesztés egyoldalú technicista orientációja az adott szakasz realizálásának szem elől tévesztése, nem a gazdaság fejlesztéséhez, hanem az erőforrások pazarlásához, végső soron társadalmi-gazdasági fejlődésünk fékezéséhez vezethet. Az észak-európai és a kanadai természetes erdők nagy tarvágások kitermelésére méretezett erdészeti nagygépek nem mindig alkalmasak a mi faállományainkban nevelővágásokra, túl költségesek véghasználati vágásokhoz, eléggé károsítják a talajt, az újulatot és a visszamaradó állományt.

Célszerű együttműködésben megoldani az *erdőfeltárást* (az úthálózat kiépítését) pl. az állami erdőgazdaságokhoz kapcsolódó vagy oda beékelődő tsz-erdőkben.

Az *erdőnevelés és fakitermelés géprendszerének* optimális kialakítása, illetve annak beszerzése *társulással*, társulási alapon is lehetséges.

A mezőgazdaságban racionálisan nem művelhető *földterületek* koncentrált erdősítésének feltétele a megfelelő technológiák kialakítása és elterjesztése. Ezek elméleti adaptálása után a gyakorlatban szükséges az új és gazdaságos eljárások elterjesztése, speciális gépek kifejlesztése, a folyamatgépesítés bevezetése, majd a biztonságos üzemeltetés megvalósítás stb.

Vigyáznunk kell arra, nehogy a technika „pozitív mítosz”-ának tévhitébe essünk. Ebből a tévhitből táplálkoznak az erdőgazdaság *iparosodásával* kapcsolatos egyes nézetek is. E nézetek szerint annál hatékonyabb az erdőgazdálkodás, minél több termelési eszközt fordítunk rá, minél gyorsabban felzárkózunk az élenjárókhoz stb., jóformán nem törődve azzal, hogy ezt a növekedést milyen társadalmi ráfordítással érjük el, tekintet nélkül erőforrásainkra, piacaink limitált kereteire és egyéb társadalmi követelményekre, igényekre. Ennek a szemléletnek egyik megjelenési formája a *naturális hatékonysági* mutatók túlértékelése vagy olyan értelmezése is, mintha azok gazdasági, sőt társadalmi hatékonysági mutatók lennének. A *naturális hatékonyság* vizsgálata fontos, nélkülözhetetlen, ám nem elegendő. Egyáltalán nem mindegy, hogy azonos *naturális hatékonyságnövekedés* esetén milyen *árviszonyok* mellett tudunk értékesíteni, milyen a termelés jövedelmezősége. Minél kisebb az egységnyi ráfordítások nagysága és minél nagyobb a termékek egységára, annál erősebb az ösztönzés a fejlesztésre.

Más oldalról nézve lehetséges, hogy egy új technológia belépésével javul az élómunka hatékonysága, de egyidejűleg *romlik az összmunka hatékonysága*. Például kevesebb élómunka-mennyiséggel állítunk elő egy m³ ipari fát (1 m³ gömbfaegyenértéket), de az élómunka-csökkenést meghaladja a tárgyasult munkaráfordítás emelkedése. Megfordítva viszont: állandónak tekintve az erőforrások ráfordítását, az élómunka hatékonyságának javulása növeli az összmunka hatékonyságát is. Ezeket az összefüggéseket az erdőgazdaságban tovább módosítják a termőhelyi adottságok, viszonyok (ugyanaz a technológia különböző termőhelyen eltérő *naturális* — és emiatt eltérő gazdasági — hatékonysággal érvényesül), vagyis más-más a „természetes termelékenység”.

A technika „pozitív mítosz”-ának ellentéte a *technika lebecsülése*. E felfogást vallók szerint ugyanis a technika további fejlődése, illetve fejlesztése általában nem célszerű, az ellentmond az emberiség érdekeinek. Az ésszerűtlenül alkalmazott, nagyobb méretű technika társadalmi veszélyessége kétségtelen. Az atomenergia például részben megoldja az energiagondokat, de mint fegyver, az emberiség elpusztítására is alkalmas. Vagy a kemizálás is veszélyeket rejt magában, ha alkalmazásakor felelőtlenül járnak el. Az utóbbi időben az erdőgazdálkodásban is foglalkoznak vegyszeres növényvédelemmel, amit az élőmunka csökkenése is kivált. Ez is, ha nem körültekintően alkalmazzák, káros lehet a talaj élővilágára és az ivóvízellátásra. Mind ez esetben azonban nem a kétségbeesés a kiút, hanem a negatív, káros hatások elhárítása — pl. a vegyszerek ésszerű, takarékos felhasználása, valamint a céltudatos környezetvédelem.

A korszerű technika és technológia megköveteli a *szelektív fejlesztést* is, ami fontos hatékonysági kritérium is. A szelektivitás mást jelent a mező- és erdőgazdaságban, mást az iparban. A szelektivitás ágazatunkban főként arra a kérdésre adandó válaszból van, hogy milyen élőfaállományt hol, milyen területen és kiterjedésben, valamint mekkora és milyen minőségű és értékű faproduktummal hozunk létre, illetve képesek vagyunk azt „megtermelni”.

Eddig általában a fejlődésnek legfontosabb mutatója a fajlagos *naturális* hozamok növekedése volt. Ezután a korszakváltásnak és a szigorúbb hatékonysági, takarékosági követelményeknek eleget téve, szükséges, hogy a hozamokat elmélyültebb gazdasági mérlegeléssel vessük össze. Termőhely- és állományegyedi vizsgálatokkal szükséges eldönteni, hogy mely állományokban legyen a fatermesztés célja a maximális összfatömeg és melyekben a legnagyobb értékhozam elérése, s miképpen lehet a kitűzött cél érdekében az erdőművelés és erdőhasználat sokszor ütköző követelményeit a leggazdaságosabban összeegyeztetni. Ezt segítheti a vállalatközi munkamegosztás és a kölcsönös érdekeltésen alapuló gazdálkodási együttműködés is.

Az erdők egészségi állapotának folyamatos romlása — volt az 1983. évi erdőszet-politikai tárgyalások fő témája. Ezt állapította meg E. NIESSLEIN, a Forstarchiv 1983. decemberi számában írt tanulmányában, amelynek címe: Az erdőpusztulás tudománypolitikai szempontjai (215—221. oldal). Az első döntés e témakörhöz kapcsolódva a nagy méretű tüzelőberendezésektől való búcsú volt. A fő téma a légszennyezés volt, amelyhez kapcsolódott a trágyázás, a fafaj-összetétel megváltoztatása, a tápanyagellátás megjavítása. Eredményt ígérőnek tartották a rezisztenciára való nemesítést.

Az alapfeladat a légszennyezés radikális csökkentése. Az immiszió mérséklésének gazdasági hatásait viszonylag pontosan meg lehet állapítani. Nem lehet azonban ma még előre látni, hogy az erdőpusztulás milyen irányban folytatódik és milyen gazdasági és tájkulturális károkkal kell számolni. A kérdés az, hogy a probléma megoldásához milyen gazdaságpolitikai döntések állhatnak rendelkezésre.

Az erdők fenntartására a társadalomnak több szempontból van szüksége. Ezek a szempontok (szükségletek) egyre jobban a gazdasági (termelési) szférán kívüli területeket érintik, amint ezt a közvélemény-kutatás eredménye is igazolta. Az erdő sokoldalú társadalmi hasznát kell tehát mérlegelni akkor, amikor az erdőpusztulással szembeni befektetésekről döntenek.

A törvények, mint politikai eszközök is, elő kell, hogy segítsék a levegő megterhelésének csökkentését. A környezetvédelem napjaink fontos politikai kérdése is. Ha vállalati optimalizálás segítségével piacgazdasági alapon a levegő minősége átfogóan megjavítható, és ezáltal környezeti célokat meg lehet valósítani, akkor egyidejűleg elérhető, hogy a gazdasági növekedés, a teljesítményelképzelések és az ökonómiai fejlődés nem ördögi dolgok, hanem az emberiség jövőjének, életminőségének megjavítására felhasználható eszközök. Ezt várja a fiatal generáció, ezzel természetszerű optimizmusa ismét aktivizálható és konstruktív pályára irányítható.

(Ref.: dr. Solymos R.)